

Zeitschrift: Igl Ischi : organ della Romania (Societat de Students Romontschs)
Band: 77 (1992)
Heft: 4

Artikel: Diari 1992 : mes camarats - mes amis
Autor: Tscharner, Gisula
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-881653>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. [Siehe Rechtliche Hinweise.](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. [Voir Informations légales.](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. [See Legal notice.](#)

Download PDF: 17.11.2024

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

**Diari
1992**



**Mes
camarats
- mes amis**

Gisula Tscharner

Schaner • Mia camarata - la naiv

I naiva, fraid èsi e tut alv. Ella m'ha clamà prest mintga di, la naiv: mes refugi, mia funtauna d'energia, mia medischina. Avdond sin 1500 m.s.m., sai jau metter si ils skis gist davant la chasa ed ir davent cun pels sco cun pantoffels. Jau sun ida prest mintgadi sin l'alp da Veulden, 500 m ensi ... spert traier davent las pels e las metter en ils sacs da la giacca, e suenter en 5 minutas sgular engiu, leva è la naiv e chaud è il corp. Per tut ensemen basegni in'ura. Uschia sun jau savens ida vers saira, cur che las canerinas da la glied e dal runal faschevan plaz a la traglischur quieta da la saira da culm. Sut mai ed enturn mai tut la pizza dal panorama, ed entamez datiers: mia vischnanca pitschna, per la quala jau port la responsablada dapi paucas emnas, sco presidenta communal.

Tut era uschè nunsegir, las incumbensas n'eran betg anc tant cleras, ils problems betg anc sin maisa ... Las turas cun skis mintga di dentant m'han fatg sentir, nua ch'jau saja propi da chasa. La naiv è fraida, ma schubra. Mirveglius! Mai na sun jau stada uschè sauna e plain energias sco en schaner - lura nun hai jau anc savì ch'jau dovri quellas riservas pli tard.

Favrer • Mes camarats - ils esters

Si Veulden datti d'enviern duas grondas invasions d'esters: enturn Nadal e durant il favrer. Tar nus è il traffic turistic pitschen u mini. Ma tuttina: sche tut ils letgs èn occupads, essan nus 4-5 giadas pli blera glied che tranter las stagiuns.

Jau hai giudì enormamain quest «bogn turistic». Avend ditg giu las activitads en la regiun durant il favrer, sco auters onns er, m'hai jau bittada en las sentupadas, en lungas discussiuns e sairas divertentas. Mintga saira era scrit insatge en l'agen-

da. Ed ina giada l'emna avain nus fatg «Musica en chasa», ina tradizun da ca. 9 onns. Quests concerts èn adina bain frequentads. Per nossa glied è il bogn turistic da gronda muntada. Ils esters raquintan d'in auter mund, da Turitg e da Londra, ed els han in'otra vista da nossa politica che nus, vesend in l'auter bunamain memia bler, ils auters 8 mais da l'onn. Ils esters èn quasi neutrals, betg amis e betg adversaris.

Mars • Mes camarats - las persunas en ils uffizis

Tut novs contacts ord la vischnanca: cun l'inspectorat da vischnanca, cun departaments, cun chanzlias centralas e spezialas, cun giurists e polizists, geometers, veterinaris e cun banchiers, forestiers ... Tge ritgezza suenter il champ da comunicaziun da mia anteriura professiun (preditganta)! La primavera è vegnida cun bleras colurs umanas, cun differentas dinamicas. En quel mais, suenter avair palpà enturn l'emprim temp, hai jau constatà insatge impurtant e nov: ils umens e las dunnas en grondas posiziuns ed en il mund da paragrafs èn propi carstgauns, cun cor ed olma! Avend gì in pau retegnientschas l'entschatta, hai jau gughegià da rir u da far in spass al telefon ... e guarda: Mes vis-à-vis ha er ris u discurrì vinavant en in tun persunal, collegial, liber. Suletta en l'uffizi da presidenta? Na, dal tutfatg betg! Dapertut datti punts, tar la populaziun, tar collegas, tar persunas da l'administraziun, tar amis persunals. La politica è uschè umana sco ils carstgauns che la fan. Politichers e funcziunaris pon er esser camarats e camaratas.

Avrigl • Mes camarat - il satgados

Pliaras giadas durant quest mais l'hai jau mess si dies. L'avrigl è in bun mais per turas da skis pli grondas. Il vert da la primavera nun hai jau gugent, el ma fa grev el ma disturba, pertge na sai jau betg. Perquai mitsch jau lura gugent ensi, nua che la naiv stat anc vinavant, vegnind vi e pli bella. Sco contrast sun jau ida cun satgados e velo giu Turitg a la sesida d'ina societad svizra. La sesida aveva lieu en il pli nobel hotel da Turitg. Ed jau cun mes velo, cun il satgados? Ils auters participants han tschittà sin la dunna simpla dals culms, cun in pau malputgà. Però en mes char satgados era plaz avunda per las actas, per picnic, vestgadira da notg e per inqualas outras utensilias da viadi. Guardond enturn en la gronda sala, sin las figuras grischmischas cun frisuras plattas e cun mappas neras da la medema furma ... lura hai jau era sentì in tschert malputgà cun quels signurs prus e lungurus che gnanc dastgevan ir cun satgados en il Hotel Turitg!

Matg • Mes camarats - scolars e scolaras rumantsch/as

Suenter las vacanzas da primavera ha anc ina gia cumenzà in temp intensiv en scola. Jau instruesch en las 2 scolas da Sched e Veulden mo rumantsch. «Instruir» nun è in bun pled. Meglier è «discurrer», «far conversaziun». Scriver stoni be il

minimum, principalmain vegni discurrì. Nus avain envidà glied da las vischnancas per far gieus ensemen, intervistas ed autras legras chaussas. Quest experiment ha motivà mes scolars tant ch'els han suenter pli tgunsch fatg frاسas e dumondas simplas. Il matg essan nus er ids sin la pastgira per far in fieu - tut en rumantsch. En las pliras famiglias è il bab rumantsch, la mamma tudestga. Linguatg en famiglia = tudestg. Jau mezza hai er emprì rumantsch sin via, cun discurrer. Dar vinavant quai è quasi «mia metoda».

Zercladur • Mes camarat - il velo

El m'ha purtà tras ina gronda part da l'Italia dal nord e sur ils culms dal Piemont. Ina bun'emna essan nus dus stads sin viadi, mes velo e jau. Nus avain er durmì ensemen, in sper l'auter en ils guauds spess dal mund mediterranean. In meglier camarat nun avess jau pudì prender cun mai: il velo na ma disturba cun in'autr' opiniun, el na di mai «na», el na dovra nagin nutriment (be in pau ieli). A chasa èsi stà da reparar insatge: il mecanist ha gist empruvà da ma vender in nov velo. Ma na! In camarat vend'ins bain betg be perquai ch'el ha ina pitschna reparatura! El m'è stà fidaivel e vulesse ir uonn cun mai ensemen davent da Milano a Calabria. In bun camarat!

Fenadur • Mes camarats - ils culms

«Alura, cur che ti vas sin in culm, vas ti suletta? E n'è quai betg grev?» m'ha dumandà puspè insatgi il fanadur passà. Na, suletta na sun jau mai. Ils culms èn gea er qua, mintgin ha schizunt in num, ina persunalitad, in'autra furma ed in'autr' aura. Jau discurr er cun ils culms, pertge betg? Dieu ha adina sa mussà als carstgauns en fenomens da la natira: en il vent, en il fieu, en l'aua ed en terra = culms.

Avust • Mes camarats - ils agens uffants

Cur che la scola ha cumenzà en avust, hai jau constatà ina gronda midada: Quant ch'in uffant po sa sviluppar en be 8 emnas! Il buab e la mattatscha, omadus vegnan uss en la vegliadetgna la pli interessanta. Els daventan propi amis, adversaris, collavurators, e tut quai en ina maschaida fascinonta. L'avust passà ha quest pass fatg ina lingia sut l'emprima part dal cudesch da maletgs. La vita d'in carstgaun ma para savens sco in cudesch da maletgs: collavuraziun da educaziun, influenzas d'ambient, sort, e da substanza individuala. Nus n'essan betg pli in gnieu cun dus gronds che pertgiran e dus pluschins che sesan là. Nus essan, sco famiglia, ina cuminanza elastica da 4 individis. Camarats en il bun ed en il nausch.

Settember • Mes camarats - ils fritgs selvadis

Lura sun jau stada pauc a chasa. Cur ch'ils fritgs blaus, nairs e cotschens traglischan tranter la feglia d'atun, na po nagut ma retegnair. Cun parlets e chanasters sun jau ida blers bels dis tras nossa regiun, la quala offrescha tanta

raccolta, senza ch'ins haja plantà insatge. Durant il settember hai jau - sper l'uffizi - duvrà tut mias energias per raccoltar ed elavurar. Insatge auter da spiert nun hai jau fatg. Il settember m'ha manà enturn tar mes camarats e camaratas che vulan nutrir lur frars e soras umans/as.

October • Mes camarat - il desert

En la Sahara l'hai jau visità! Il desert è uschè ferm en sia quietezza ed en sia forza, ch'el daventa bunamain persuna, mamma, patria, ma er mort, tut quai enina. Jau hai durmì, maglià sin ils craps dal desert, ed er tutgà la grippa dals vegls vulcans. Ed ussa lasch jau encrescher dal desert. La quietezza è da chasa en la Sahara, bunamain da vesair, dad udir ... Dapi l'october hai jau er chattà ina nova relaziun cun il desert en l'olma . En il desert è Dieu preschent. Segir!

November • Mias camaratas - las dunnas

Mias vias da la vita m'han adina manà en teams cun umens, sco preditionta, en il sport (cursas da culm e raiver), en la politica, en la collegialità generalmain. Forsa sun jau quest tip, e per consequenza ina nun-feminista. Bun. Ma gist en nossa pitschna vischnanca datti talmain bleras dunnas iniziativas e conscientas che nus essan stadas bunas da crear in project da dunnas. Il november (in dals mais che porta pauc turists si Veulden) avain nus gì discussiuns intensivadas davart noss esser feminin si qua en la vischnanca a l'ur dal Grischun central. Dasperas manain nus ina stizun cun products da la natira, integrada è ina biblioteca da dunnas, e finalmain arranschain nus er referats e discussiuns publics. Cuntrari a mes pregiudizis hai jau anc emprì da lavurar ensemen cun dunnas. Camaratas.

December • Mes camarat - mes um Angelo

Gea, nus essan bain maridads. Schizunt cun plaschair e cun intensità. Pertge ch'jau al numni ensemen cun differents «camarats» e betg sco «conjugal»? Er il conjugal duai esser in bun camarat! Il pli grond privel dad ina lètg è la simbiosà totala. La distanza natirala tranter ils dus individis sto er viver en la famiglia, e surtut tranter um e dunna. En ils onns interessants cun mes um Angelo hai jau emprì ch'ins na vegn mai d'enconuscher l'auter dal tuttafatg, e che las differenzas dad interess e character dastgan er star vinavant, toleradas en l'amur. Ins po vegnir modest, schend «camarats», er sch'ins è maridà/ada. Esser buns camarats nun è simpel! Tals patratgs e ponderaziuns hai jau fatg avant Nadal, en il temp stgir e misterius dal december.